

Boråsguldsmederna och deras stämplar.

Af

Gustaf Upmark.

Bland silfversmiden utförda af mästare i svenska småstäder under äldre tider intaga dylika från Borås ofta ett framstående rum på grund af den konst- och yrkesskicklighet som några af de här bosatta guldsmedsmästarna besutto.

Borås grundlades som bekant på 1620-talet — de första stadsprivilegierna äro daterade 1622. Det är icke bekant, när den förste guldsmeden slog sig ned i denna de-västgötska gårdfarihandlarnas stad; troligen skedde det väl under senare delen af 1600-talet. — Skråförfattningarna föreskrefvo, att mästarna inom ett visst yrke i en stad skulle vara minst fyra för att få bilda eget själfständigt »ämbete» med egen ålderman och låda. Voro de färre skulle de hålla sig till ämbetet i någon närbelägen stad, där tillräckligt antal mästare funnos.

I öfverensstämmelse härmed lydde de guldsmeder, som slogo sig ned i Borås, ända till inemot midten af 1700-talet under det manstarka guldsmedsämbetet i Göteborg. Under årtiondena närmast efter århundradets midt lydde däremot de dåvarande Boråsguldsmederna under ämbetet i Jönköping, i hvars protokoll¹ de finnas omtalade och till hvars låda de erlade brukliga afgifter. — Protokollet för den 8 maj 1779 omtalar, att ett eget guldsmedsämbete nu fanns i Borås, och man finner också att året förut fyra guldsmedsmästare samtidigt funnos i staden, nämligen Andreas Kindberg, Lorenz

¹ Jönköpings guldsmedsämbetes protokoll 1738—1848 finnas i Nordiska Museet.

Lindegren, Samuel Lyberg och Erik Wibeck. Af dessa fyra, som sålunda synas hafva bildat det själfständiga Borås guldsmedsämbe, aflädo Andreas Kindberg 1779 och Erik Wibeck redan 1778; måhända drefvos deras verkstäder ännu några år för änkornas räkning, men tydligen återgingo Boråsmästarna snart nog till det förra beroendet af ämbetet i Jönköping. När det skedde framgår icke fullt tydligt af handlingarna, men under hela förra delen af 1800-talet lydde guldsmederna i Borås under Jönköpings ämbete, som under denna tid synes hafva varit ett slags central för yrkets utöfvare i Smålands och Västergötlands småstäder. — På liknande sätt voro t. ex. bokbindarna i Linköping styresmän för sina yrkesbröder i ett stort antal småstäder.¹

Fig. 1.

Fig. 2.

Fig. 3.

Fig. 4.

Fig. 5.

Fig. 6.

Fig. 7.

Fig. 1—7. Stämplat på Borås silfver före 1759.

Fig. 1. J. H. Wättersten (?), 1696. Fig. 2. Erik Broberg, 1715. Fig. 3. Andreas Wibeck, 1726. Fig. 4. Hans Kock. Fig. 5. Hans Kock, 1729. Fig. 6. Erik Wibeck, 1743. Fig. 7. O. W., okänd mästare, 1746.

Enligt gammal föreskrift, som gällde för alla svenska guldsmeder, stämplades äfven i Borås utförda guldsmedsarbeten med en *stadens stämpel*, upptagande stadens vapen (fig. 1 o. f.), de två saxarna, vanligen inom oval ram. — En af mästare Petter Kindberg på 1730-talet utförd kalk, tillhörig Fristads kyrka i Västergötland, bär dock i stället för stadsvapnet en stämpel med ett krönt B.

¹ G. Upmark, Bokbindareämbetet i Linköping, tr. i »En bok om Östergötland», Stockholm 1915.

I likhet med hvad som förekom inom flera andra svenska guldsmedsämbeten använde sig äfven guldsmederna i Borås redan under tiden före 1759 af s. k. *årsbokstäfver*. Man hade ju kunnat förmoda, att de skulle begagna samma kronologi som mästarna i Göteborg, med hvilka de, som ofvan nämnts, under denna tid stodo i nära förbindelse. Så synes dock ej hafva varit förhållandet: Göteborgsserierna börja med A = 1693, Boråsserierna med A = 1694. — Det förtjänar påpekas, att Göteborgs guldsmedsämbete först under år 1693 vann stadga och trädde i en mera regelbunden verksamhet, och det synes då naturligt, att den lilla grannstadens guldsmeder först året därpå blefvo vederbörligen upptagna i organisationen.

Fig. 8.

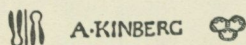

Fig. 9.

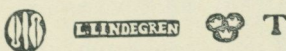

Fig. 10.

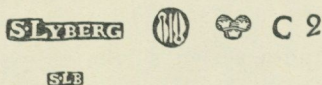

Fig. 11.

Fig. 8—11. Stämplat på Boråssilfver efter 1759.

Fig. 8. A. Kinberg, 1774. Fig. 9. A. Kinberg. Fig. 10. L. Lindgren, 1777. Fig. 11. Samuel Lyberg, 1785.

Hållpunkter för här meddelade kronologi för Boråsguldsmedernas årsbokstäfver — jfr tabellen — utgöra följande föremål, som samtidigt äro försedda med både årsbokstaf och en daterande inskrift, nämligen:

Serien I.

X = 1715. Kalk, daterad 1716, med årsbokstafven X, utförd af Andreas Wibeck. Fröjereds kyrka, Skara stift (Skara-utställningen 1913: n:o 63).

Serien II.

$\mathcal{H}$ = 1725. Kalk, »omgiord» 1725, med årsbokstafven $\mathcal{H}$, af Andreas Wibeck. Larfs kyrka, Skara stift (Skara-utst. 1913: n:o 62).

$\mathcal{H}$ = 1725. Ragusked, daterad 1725, med årsbokstafven $\mathcal{H}$, af Andreas Wibeck; v. Hallwylska samlingen, Stockholm.

- $\mathcal{N}$ = 1730. Kalk, skänkt 1730, med årsbokstafven $\mathcal{N}$, af Andreas Wibeck. Ulricehamns kyrka (Skarautst. 1913: n:o 72).
- $\mathcal{Q}$ = 1733. Oblatask, märkt 1734, med årsbokstafven $\mathcal{Q}$, af Johan Ekendahl. Bredareds kyrka, Skara stift (Skarautst. 1913: n:o 155).
- $\mathcal{Z}$ = 1741. Oblatask, daterad »Anno 1741 d. 1. Januari», med årsbokstafven $\mathcal{Z}$, af Hans Kock. Borås kyrka (Skarautst. 1913: n:o 159).

Serien III.

F = 1747. Kalk, daterad 1750, med årsbokstafven F, af Erik Wibeck. Fåglums kyrka, Skara stift (Skarautst. 1913: n:o 74).

Troligt är väl att man i Borås äfven i afseende på de för årsbokstäfverna använda typerna afsett att ansluta sig till ämbetet i Göteborg, så att i första serien skolat användas versaler A, B, C etc., i andra serien skrifstil $\mathcal{A}$, $\mathcal{B}$, $\mathcal{C}$ etc. och i den tredje ånyo versaler A, B, C etc., men tydligt är att man härvidlag icke varit fullt konsekvent. I andra serien hafva nämligen versalerna för de flesta åren användts, måhända rentaf samma stämplor som i första serien; endast undantagsvis ($\mathcal{C}$, $\mathcal{L}$, $\mathcal{M}$, $\mathcal{Q}$) hafva skrifstilstyper verkligen användts; jfr tabellen, där jag angifvit de bokstäfver af denna typ som jag sett å föremål.¹

Efter från olika håll hopförda uppgifter² meddelas här slutligen en förteckning öfver mästare af guldsmedsyirket verksamma i Borås. Af uppgifterna framgår hvilka mästare som lydde under Göteborgs och hvilka som lydde under Jönköpings ämbete (jfr ofvan). *Mästarnas stämplor*, monogram, initialer eller hela namn, har jag angifvit för de mästare, af hvilka jag anträffat arbeten, och i kolum-

¹ Jfr G. Upmark, Årsbokstäfver på svenskt guld och silfver före 1759 (Stockholm), tr. i Sv. Slöjdföreningens tidskrift 1903. — Årsbokstäfver och andra stämplor på Göteborgssilfver, tr. i Fataburen 1912. — Karlskrona guldsmedsämbete, tr. i Fataburen 1914.

² Jönköpings guldsmedsämbetes ofvan citerade protokoll. Uppgifter ur Borås kyrkoarkiv, benäget meddelade af dr. G. Blomgren; W. Berg, Göteborgs historia, Gbg 1882; samt, i fråga om stämplorna, af mig undersökta föremål i offentliga och enskilda samlingar, Växiöutställningen 1911, Skarautställningen 1913 m. m.

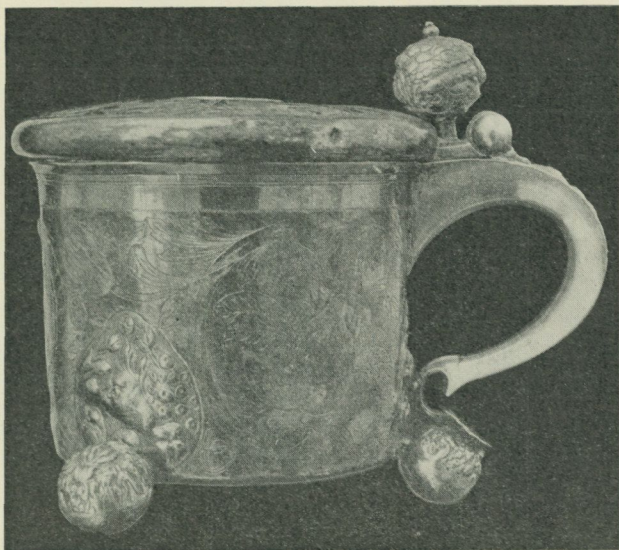

Fig. 12. Dryckeskanna af mästaren O. W. i Borås, 1743.
Höjd 0,171 m. H. M. Konungens samling, Stockholms slott.

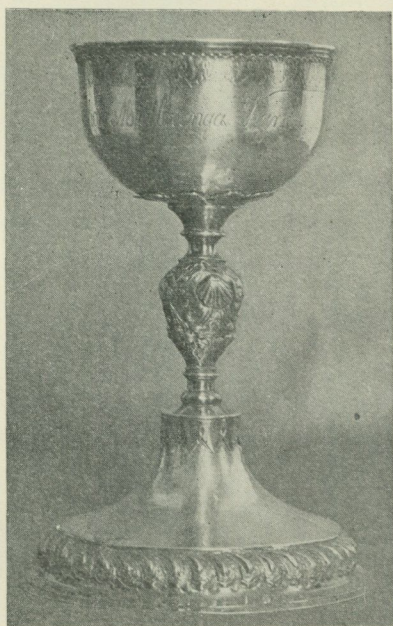

Fig. 13. Kalk af Erik Broberg, Borås, 1715. Mjeldruna kyrka, Västergötland.

Tabell öfver årsbokstäfver å Boråsilfver före 1759.

I.		II.		III.	
A	1694	<i>A</i>	1718	A	1742
B	1695	<i>B</i>	1719	B	1743
C	1696	<i>C</i>	1720	C	1744
D	1697	<i>D(D)</i>	1721	D	1745
E	1698	<i>E</i>	1722	E	1746
F	1699	<i>F</i>	1723	F	1747
G	1700	<i>G</i>	1724	G	1748
H	1701	<i>H(H)</i>	1725	H	1749
I	1702	<i>I(I)</i>	1726	I	1750
K	1703	<i>K</i>	1727	K	1751
L	1704	<i>L</i>	1728	L	1752
M	1705	<i>M</i>	1729	M	1753
N	1706	<i>N(N)</i>	1730	N	1754
O	1707	<i>O</i>	1731	O	1755
P	1708	<i>P(P)</i>	1732	P	1756
Q	1709	<i>Q</i>	1733	Q	1757
R	1710	<i>R</i>	1734	R	1758
S	1711	<i>S</i>	1735		
T	1712	<i>T</i>	1736		
U	1713	<i>U(U)</i>	1737		
V	1714	<i>V</i>	1738		
X	1715	<i>X</i>	1739		
Y	1716	<i>Y</i>	1740		
Z	1717	<i>Z(Z)</i>	1741		

nen längst till höger angifva årtalen den tid, under hvilken en mästare eller hans änka höll verkstad i Borås.

Förteckning öfver guldsmedsmästare i Borås före 1846.

BROBERG, ERIK JONSSON. Mästare under ämbetet i Göteborg 1712, † 1733. — Stämpel: E B i monogram, inom ram, fig. 2. Arbeten: kalk, 1715, Mjeldrunga kyrka, Skara stift, fig. 13; liten dryckeskanna, 1715, stadsmäklare G. Strandberg, Stockholm.	1712—1733
BROBERG, PETER. Född i Varberg 1783; mästare under ämbetet i Jönköping 2 aug. 1808; uteslöts 13 juni 1817; † 1819.	1808—1819
EKENDAHL, JOHAN. Mästare under ämbetet i Göteborg 1729, omtalas 1733. — Stämpel: I E inom ram. Arbeten: oblatask, 1730, Hendene kyrka, Skara stift; oblatask, 1733, Bredareds kyrka, Skara stift.	1729—1733
FOUGBERG, LORENZ WILHELM. Född i Mogata 1799. Lärde 1816—1819 hos Lönberg i Borås. Mästare under ämbetet i Göteborg 27 juni 1845.	1845—
HOLMQUIST, HÅKAN. Född 1775 i Småland; mästare under ämbetet i Jönköping 1801; † 26 april 1818. — Änkan Maria gifte om sig med en gesäll Carl Anton Lindström († 1825) och fortsatte sedan att drifva verkstaden med tillhjälp af sin måg, gesällen Claes Chr. Carlén († 1844), och sin son A. G. Holmquist.	1801—1818 (1818—1840- talet)
KINDBERG (KINBERG), ANDREAS. Mästare under ämbetet i Jönköping 1766; bodde ett år i Skara men flyttade 1767 till Borås; död i fattigdom 1779. — Stämpel: A K B A. Kinberg , fig. 8—9. Arbeten: sockerskrin, 1774, konung Gustaf V:s samling, Stockholms slott, fig. 15; liten dryckeskanna, ingeniör C. R. Lamm, Näsby.	1767—1779

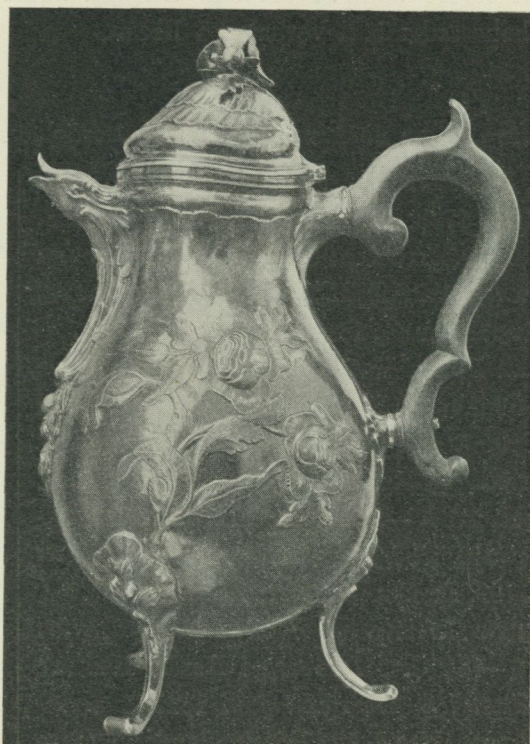

Fig. 14. Kaffekanna af L. Lindegren, Borås, 1776. Höjd 0,295 m.
H. M. Konungens samling, Stockholms slott.

KINDBERG, PETTER. Mästare under ämbetet i Göteborg 1735; var död 8 jan. 1745. — Stämpel: P_B^K inom ram. Arbeten: kalk, 1737, Fristads kyrka, Skara stift.	1735—1745
KOCK, HANS LUDVIGSSON. Mästare under ämbetet i Göteborg 1727; verksam ännu 1741. — Stämpel H. K. jämte ett ankare; H. K. 1727 med eller utan ankare inom ram, fig. 4—5. Arbeten: bägare, 1729, Kölingsholm, VG.; sked, 1732, konsthandeln; bägare, 1737, Kulturhistoriska Museet, Lund; oblatask, 1741, Borås kyrka.	1727—1741

Fig. 15. Sockerskrin af A. Kinberg, Borås, 1774. Höjd 0,125 m.
H. M. Konungens samling, Stockholms slott.

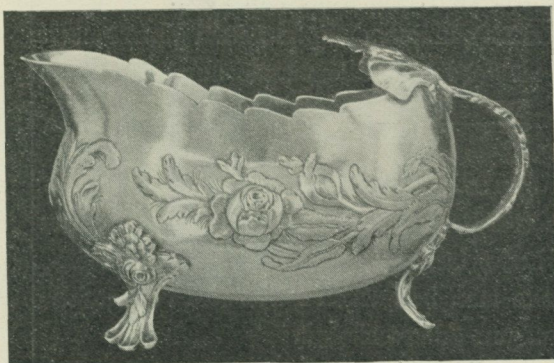

Fig. 16. Gräddsnäcka af L. Lindegren, Borås, 1777. Höjd 0,10 m.
Ingeniör C. R. Lamm, Näsby.

LINDEGREN, LORENZ. I lära hos mästare Sven Vibbling i Jönköping 1764; gesäll 1768. Mästare under ämbetet i Jönköping 18 mars 1775; i Jönköpingsämbetets protokoll 8 maj 1779: »bortgår sedan ämbete nu upprättats i Borås enligt derom ankommet bref», lefde ännu 1793, måhända senare. — Stämpel: L. LINDEGREN L. L. G., fig. 10. Arbeten: kaffekanna 1776, konung Gustaf V:s saml., Stock-

1775—1793

- holms slott, fig. 14; kaffekanna, gräddsnäcka, fig. 16, och sockerskål, 1777—79, ingenjör C. R. Lamm, Näsby; kalk, 1779, Skölfvene kyrka, Skara stift; gräddsnäcka, 1793, Växiöutställn. 1911.
- LYBERG, HANS ISRAEL. Född 1781 i Borås; g. m. en guldsmedsdotter från Jönköping; troligen mästare 1807; † 25 april 1847. — Stämpel: [H. LYBERG] [H. L.]. Arbeten: bågare, 1807, konsthandeln 1908; tumlare, 1810, konsthandeln 1908; kaffekanna 1818, konsthandeln 1902. 1807—1847
- LYBERG, SAMUEL. Född 1745 i Grenna, troligen mästare 1778, † 3 april 1834, då han kallas ålderman. — Stämpel: [S. LYBERG] [S. L. B.], fig. 11. Arbeten: sockerskålar, 1789, greve W. v. Hallwyl, Stockholm; bågare, 1807, konsthandeln 1902. 1778—1834
- LÖNBERG (LÖHNBERG), MAGNUS. Född 1779 i Marstrand, troligen mästare 1790-talet; lefde ännu 1825. — Stämpel: [LÖNBERG] [M. L.]. Arbete: kalk, 1816, Bredareds kyrka, Skara stift. 1790-talet —1825
- MODÉE, ERIK JOHAN. Född 1796 i Häradshammar; inflyttade till Borås 1820, där han under följande årtionde hade lärningar och gesäller; var möjligen mästare men kan äfven hafva som verkgesäll förestått någon änkeverkstad. 1820-talet
- NORMAN, ANDERS. I lära i Göteborg 1731; gesäll 1737; mästare under ämbetet i Göteborg 1744; var död utfattig 19 juni 1767. 1744—1767
- SCHOUG, FREDRIK GEORG. Född 1791 i Landskrona; kom till Borås 1816 som gesäll hos H. I. Lyberg; synes själf hafva varit mästare 1819—1825, möjligen äfven senare. — Stämpel: [F. S.]. Arbete: bågare, 1825, konsthandeln 1903. 1819—1825
- WIBECK, ANDREAS. Var mästare under ämbetet i Göteborg 1707; † 1733. — Stämpel: A. W. inom sköldformig eller oval ram, fig. 3. Arbeten: kalk, 1707—1733

1715, Fröjereds kyrka, Skara stift; brudkrona, 1715, Skölvvene kyrka, Skara stift; bägare, 1720, Borås Museum; dryckeskanna, 1721, konsthandeln 1903; kalk, 1725, Larfs kyrka, Skara stift; ragusked, 1725, v. Hallwylska saml., Stockholm; dryckeskanna, 1726, v. Hallwylska saml., Stockholm; bägare, 1728, konsthandeln; kalk, 1730, Ulricehamns kyrka; bägare, 1730, Kulturhistoriska Museet, Lund.

WIBECK, ERIK. Mästare under ämbetet i Göteborg 1743; var död 7 juli 1778. — Stämpel: E W inom sköldformig eller rektangulär ram, fig. 6. Arbeten: kandelaber, 1743, Borås kyrka; dryckeskanna, 1743, konung Gustaf V:s saml., Stockholms slott; bägare, 1746, konsthandeln; kalk, 1747, Fåglums kyrka, Skara stift; bägare, 1751, konsthandeln; oblatask, 1760, Hösna kyrka, Skara stift; bägare, 1760, Borås Museum; bägare, 1769, konsthandeln; bägare, 1772, Kulturhistoriska Museet, Lund.

1743—1778

* * *

1690-talet

Okänd mästare, möjligen JOHAN HINDRICH WÄTTERSTEN, mästare i Göteborgs ämbete 1694—1697, om hvilken man dock icke känner att han bott i Borås. — Stämpel. ^{I. H.}_W inom ram, fig. 1. Arbeten: skål, 1696, v. Hallwylska saml., Stockholm; kalk, 1696, Gökhemns kyrka, Skara stift; liten kanna, stadsmäklare G. Strandberg, Stockholm.

1700-talets
midt

Okänd mästare. — Stämpel O. W. inom oval ram, fig. 7. Arbeten: liten dryckeskanna, 1746, ingeniör C. R. Lamm, Näsby; dryckeskanna, 1743, konung Gustaf V:s saml., Stockholms slott, fig. 12.

Johan Ernst Rietz.